Undirvísingartilfar
At ferðast á netinum

TRYGG LOYNIORÐ

Grundspurningur:

Hvussu tryggjar eitt gott loyniorð tínar privatu upplýsingar?

Trygg loyniorð

Grundspurningur:

Hvussu tryggjar eitt gott loyniorð tínar privatu upplýsingar?

Samandráttur:

Næmingar læra at gera trygg loyniorð, sum verja teirra upplýsingar, kontur og teirra vangamyndir á netinum.

Læring:

Næmingar læra, hvussu trygg loyniorð eru sett saman.

Næmingar læra at gera trygg loyniorð.

Fyrireiking:

Næmingar skulu hava avrit av **Næminga-pappírunum,** tá komið verður til uppgávu 2.

Pappír og litir, saks, lím og annað.

Skriva út **Foreldraskjalið,** sum børnini fáa heim við til foreldrini

Upphiting:

Spyr næmingarnar: Hvat gera vit, so vit tryggja okkum og teir lutir vit eiga? Her verður ikki hugsað um internetið, men okkara ting heima og her í skúlanum.

Dømi:

- Lás á skápinum
- Lyklar til hús og íbúðir
- Súkklulás, hjallslás

Spyr næmingarnar: Nær nýta vit loyniorð?

- Til at logga á teldu/ipad/telefon
- At logga á online kontur, so sum Facebook, Snapchat, Instagram, teldupost og tílíkt

Greið frá, at loyniorð verja tínar online kontur, soleiðis at einki verður stolið hadditani ella nýtt av øðrum. Jú eldri næmingarnir eru, tess týdningarmiklari er tað, at tey hava góð loyniorð. Hesi hjálpa teimum at verja teirra sosialu profilar nú tey eru ung, men seinni verða netbanki, online keyp og atgongd til almennar skipanir eisini vard av hesum loyniorðum.

Spyr næmingarnar: Hvat halda tit kann henda, um onkur fær fatur á tínum loyniorði?

Dømi:

- Tey sleppa til mínar online kontur
- Tey kunnu stjala mínar pengar
- Tey kunnu lata, sum um tey eru eg
- Tey kunnu fáa vitan um meg, sum eg ikki vil, at onnur hava

Uppgáva 1: 10 minuttir

Gev næmingunum næmingaskjal 1

Góð loyniorð (2 síður)

Gangið tey átta góðu ráðini ígjøgnum, og latið næmingarnar greiða frá teimum ymsu ráðunum. Um tey ikki eru vís í, hvat tey merkja, eru nakrar leiðbeiningar her:

- Bert foreldrini skulu duga tíni loyniorð: Tú mást ongantíð siga nøkrum øðrum tíni loyniorð – heldur ikki besta vininum ella bestu vinkonuni. Tey kunnu av óvart koma til at deila orðið við onkran, ið brúkar tað til at lata, sum um tey eru tú. Tá kunnu tey gera stóran skaða við til dømis at happa onnur í tínum navni
- Ikki nýta loyniorð, ið eru løtt at gita, sum til dømis títt kelinavn ella navnið á tínum kelidjóri: Fólk, ið kenna teg væl, kunnu gita hesi loyniorð, og tí eru tey ikki trygg
- Ikki nýta privatar upplýsingar: Um tú nýtir títt navn ella føðingardagin í loyniorðinum, kunnu tjóvar nýta hesar upplýsingar, til at lata sum um teir eru tú
- Ikki nýta eitt vanligt orð til loyniorð: Um tú bert nýtir eitt orð sum loyniorð, kunnu teldusníkar nýta telduskipanir til at gita títt loyniorð
- Loyniorð eiga at vera minst 8 tekn long: Jú færri teknini eru, tess lættari er tað hjá teldusníkum at sleppa ígjøgnum
- Nýt bókstavir, orð og tøl í loyniorðinum: Um tú blandar tey, verður loyniorðið torførari at gita, tí møguleikarnir gerast so nógvir
- Broyt loyniorð regluliga - umleið hálva hvørt ár: Um tú ikki skiftir loyniorð javnan, hava teldusníkar góða tíð til at gita títt loyniorð

Lat næmingarnar gera uppgávurnar til Næmingaskjal 1

Uppgáva 2: 10 minuttir

Bið næmingarnar at lesa um Martin og Honnu á síðu 3 í 'Góð loyniorð' skjalinum.

Spyr: Hvat halda næmingarnir um loyniorðið hjá Martini?

- Valdi Martin eitt trygt loyniorð? Ja/Nei – grunda svarið
  - Loyniorðið hjá Martini er alt ov lætt at gita hjá teimum, ið kenna Martin, og tí er tað ikki trygt
- Hvørjum av góðu ráðunum fylgdi Martin, og hvørjum fylgdi hann ikki

Spyr: Hvat halda næmingarnir um loyniorðið hjá Honnu? Hanna úr Klaksvík, ger fimleik, fødd í 2004 – loyniorð: HaKFim04

- Valdi Hanna eitt trygt loyniorð? Ja/Nei – grunda svarið
  - Hanna valdi eitt tryggari loyniorð, sum er partur av hennara navni (Ha), partur av fimleikafelagnum (KFim) og partur av hennara føðiári (04)
- Lat næmingarnar meta um loyniorðið hjá Honnu
- Spyr, um hon valdi eitt tryggari loyniorð enn Martin:
  - Tað er tryggari, tí hon bert nýtti brot úr sínum privatu upplýsingum, tí hon hevði minst 8 tekn, sum bæði vóru tøl og bókstavir, og nakrir stavir vóru við stórum

Lat næmingarnar gera trygg loyniorð til Honnu og Martin út frá teimum upplýsingum vit hava um tey. Um tíð er til tað, skriva so nøkur boð upp á talvuna og spyr næmingarnar, um tey hava nøkur uppskot til, hvussu Hanna og Martin kunnu minnast síni loyniorð.

Uppgáva 3: 15 minuttir

Lat næmingarnar gera plakatir við góðum ráðum um, hvussu tú kanst tryggja tínar upplýsingar á netinum. Hesar plakatir kunnu tey antin taka heim við fyri soleiðis at geva ráðini víðari, ella kunnu plakatirnar hanga í flokshølinum til áminningar.

(um tit velja tað seinna, kunnu næmingar fáa eitt ráð í part til teirra plakat)

Um tíð ikki er til hetta, ber til at gera uppgávurnar í Næmingaskjali 1.

Samanumtøka: 5 minuttir

Hesir spurningar kunnu nýtast til at meta um fatanina næmingarnir hava fingið av grundleggjandi spurninginum: Hvussu tryggjar eitt gott loyniorð tínar privatu upplýsingar?

Spyr: Hvørji ráð eru til at taka, um tú vilt hava eitt trygt loyniorð? Hvørji ráð halda tit vera tey týdningarmestu?

- Eggja næmingunum til at minnast so nógv av teimum átta ráðunum, sum til ber, og bið tey siga, hví júst hetta eina ráðið er týdningarmikið

Spyr: Hvørji ráð eru lættast at fylgja? Hvørji eru truplast?

- Bið næmingarnar greiða frá, hví tey halda tað tey halda

Spyr: Hvussu kunnu vit minna okkum sjálv, aðrar næmingar, familju og onnur á, at vit skulu halda okkara loyniorð loynilig?

At enda: minn næmingarnar á, at loyniorð tryggja teirra upplýsingar á netinum, at teldusníkar og samleikatjóvar arbeiða hart fyri at gita loyniorð, so tey kunnu fáa fatur á persónligum upplýsingum. Um næmingarnir gera góð loyniorð, verða tey trupul at gita.

Næmingaskjal 1:

Góð loyniorð

Minst til:

- Bert foreldur skulu vita tíni loyniorð
- Nýt bókstavir, orð og tekin í loyniorðinum
- Loyniorð eiga at vera minst 8 tekn long
- Broyt loyniorð regluliga - umleið hálva hvørt ár

Minst til:

- Ikki nýta loyniorð, ið eru løtt at gita, sum til dømis títt kelinavn ella navnið á tínum kelidjóri
- Ikki nýta privatar upplýsingar: Ikki nýta eitt vanligt orð til loyniorð
- Ikki siga ella vísa øðrum tíni loyniorð – heldur ikki vinum
- Ikki nýta eitt orð úr orðabókini sum loyniorð

BRÚKA HØVDIÐ!

Loyniorð skulu ikki innihalda persónligar upplýsingar so sum:

Títt fulla navn
(fornavn og eftirnavn)

Føðingardag

Bústað

Telefonnummar

P-tal

Uppgáva 1:

Les setningarnar niðanfyri. Set antin 'skalt' ella 'skalt ikki' inn í setningin:

A: Tú _____ skifta loyniorð regluliga

B: Tú _____ nýta eitt orð úr orðabókini til loyniorð

C: Tú _____ siga foreldrum tínum títt loyniorð

Uppgáva 2:

Summi av hesum loyniorðum eru trygg loyniorð, sum eru torfør at gita. Onnur eru ótrygg loyniorð, sum eru løtt at gita. Vel um hesi loyniorð eru trygg ella ótrygg

Er loyniorðið trygt ella ótrygt? Set ring um

a	3lski@sprka	Trygt	Ótrygt
b	F1ml31krular	Trygt	Ótrygt
c	Hanna04	Trygt	Ótrygt
d	Martin271006	Trygt	Ótrygt

Uppgáva 3:

Kristian hevur gjørt sær eitt loyniorð við navni og yndisítrótti. Loyniorðið er KristianSvimjing. Hví skuldi Kristian valt sær eitt annað loyniorð?

Vel besta svarið:

a. Tí tað er ov langt

b. Tí tað inniheldur navnið hjá honum

c. Tí tað inniheldur navnið hjá honum og eingi tekin ella tøl

Uppgáva 1: *a=skalt, b=skalt ikki, c=skalt*

Uppgáva 2: *a= trygt, b=trygt, c=ótrygt, d=ótrygt*

Uppgáva 3: *Rætta svarið er c. Loyniorðið er veikt, bæði tí tað inniheldur navnið hjá honum, men eisini tí tað ikki inniheldur tøl ella tekin. Slík loyniorð eru løtt at gita*

Næmingaskjal 2:

Góð loyniorð

Les søgurnar um Martin og Honnu og svara spurningunum um teirra loyniorð.

Martin er føddur 27. oktober 2006 og býr í í Eysturoynni. Hann hevur ein hamstrara, sum eitur 'Blobb', og hann spælir við Víkingi. Martin hevur valt sær loyniorðið 'viking'.

Hevur hann valt sær eitt trygt loyniorð? Greið frá tínum svari:

Hanna er fødd 03. desember 2004, og hon býr í Klaksvík á Borðoynni. Hon ger fimleik við Klaksvíkar Fimleikafelag, og hevur valt sær loyniorðið 'HaKFim04'

Hevur hon valt sær eitt trygt loyniorð? Greið frá tínum svari:

Royn tú nú og ger nýggj loyniorð til Martin og Honnu. Brúka góðu ráðini.

Martin _____

Hanna _____

Næmingaskjal 3:

Góð loyniorð

Ger eitt trygt og eitt ótrygt loyniorð fyri ein kendan søguligan persón. Bæði loyniorðini skulu vísa okkurt serstakt um júst hendan persón.

Dømi:

- Søguligur persónur: Tróndur í Gøtu
- Trygt: GandR1F0 – (Gandakallur í Føroyum – síðsta tekinið er eitt 'null')
- Ótrygt:Gotutrondur

Nýt góðu ráðini í Næmingaskjali 1 til at hjálpa tær at gera tíni loyniorð:

Søguligur persónur: _____

Um persónin: _____

Trygt loyniorð	Ótrygt loyniorð

Svara spurningunum við at seta kross:

1. Hvussu fanst tú upp á trygga loyniorðið?

☐ Eg valdi okkurt, ið hevði við persónin at gera, men sum ikki var ov lætt

☐ Eg býtti nakrar bókstavir um við tøl

☐ Eg stytti orð

Annað: _____

2. Hvussu fanst tú upp á ótrygga loyniorðið?

☐ Eg nýtti eingi tøl

☐ Eg nýtti orð um persónin, ið vóru løtt at gita

☐ Eg nýtti navn ella eyknevni á persóninum

Annað: _____

3. Hvussu kann ótrygga loyniorðið gerast tryggari uttan at broyta alt ov nógv?

☐ Stytt orð

☐ Tøl/tekin í staðin fyri bókstavir

☐ At stava orð við tølum (A-1, B-2, C-3, D-4...)

Annað: _____

HEIMASETNINGUR

Góð loyniorð

Hvussu tryggja vit okkara privatu upplýsingar á netinum soleiðis, at vit kunnu verja teir fyri fólkum, ið ikki skulu hava atgongd til okkara tilfar?

Tað gera vit við at hava góð loyniorð til tær skipanir, ið hava upplýsingarnar í varveitslu. Heima nýta vit lyklar, fyri at læsa hurðar, vit hava lás á súkluni ella á úthurðini, og í skúlanum hava vit kanska lás á skápinum. Loyniorð hava somu uppgávu sum lyklar.

8 góð ráð:

- Bert foreldur skulu kenna tíni loyniorð
- Ikki nýta loyniorð, ið eru løtt at gita
- Ikki nýta navn ella føðingardag í loyniorðinum
- Loyniorð eiga at vera minst 8 stavir long
- Nýt bæði bókstavir, tøl og tekin í loyniorðinum
- Broyt loyniorð regluliga

Heimauppgáva 1 :

- Tosið um, hvar vit nýta loyniorð

Heimauppgáva 2:

- Gerið eitt gott loyniorð til Tordis Jensen, sum kemur úr Miðvági og hevur føðingardag 23.11.2006

Undirvísingargongd

Eftir hvørja lokna undirvísingargond, letur lærarin leiðslu skúlans eitt eintak av hesum skjali. Er talan um flokk, sum skal til munnliga prótvtøku, verður skjalið eisini latið prótvdómara.

Skúlaár	
Skúli	
Floksheiti	
Floksstig	4. flokkur
Lærugrein	Støddfrøði
Lærari	

Heiti	Tryggari á netinum – Trygg loyniorð

Undirvísingarmiðlar	Tilfar, sum er gjørt til hetta undirvísingarevni, næmingaskjøl og foreldraskjøl, alnótin
Tímatal	Arbeitt verður við evninum *Tryggari á netinum* frá heystfrítíðini og til februar. Undirvísingartímar í alt uml. 20. Til evnið trygg loyniorð, skulu nýtast 1-2 dupulttímar í støddfrøði
Førleikamál	**Støðisførleikar:** at virða, at samskipa og at kanna **Fakligir førleikar:** **Samskifti og spurdómar** ▪ At lýsa støddfrøðiligar mannagongdir og greiða frá teimum, har í millum at lýsa egin uppskot til loysnir ▪ At meta um úrslit ▪ At arbeiða saman um greiðsluevni, sum hava í sær fleiri loysnir
Arbeiðshættir	Floksundirvísing, kjak, skrivligar uppgávur, bólkaarbeiði og evt. gera næmingarnir skrivligt tilfar s.s. plakatir
Eftirmeting (til egna nýtslu hjá læraranum)	Í hvønn mun eydnaðist undirvísingargongdin?
	Var tilfarið hóskandi?
	Var tímatalið hóskandi?
	Í hvønn mun rukku næmingarnir settum førleikamálum?
	Hvussu eydnaðust ymsu arbeiðshættirnir?
	Uppskot til broytingar

Skúli
Sosialir myndugleikar
Politi